

FRANC ZADRAVEC – ŠESTDESETLETNIK

Po rojstnem listu 27. septembra, v resnici pa že dan poprej je vstopil v enainšestdeseto življenjsko leto slovenski literarni zgodovinar Franc Zadavec, že nad dve desetletji eden najvidnejših preučevalcev slovenske literarne preteklosti in sodobnosti.

Franc Zadavec je otroška leta preživel v rodni Stročji vasi, osnovno šolo in tri razrede meščanske šole je obiskoval v bližnjem mestu Ljutomeru, nadaljeval šolanje na ptujski gimnaziji in po prekinitvi v zadnjih letih vojne na gimnaziji v Murski Soboti, kjer je leta 1947 maturiral. Odločil se je za študij slavistike in jeseni 1947 vpisal na ljubljanski univerzi slovenski jezik in književnost kot glavni študijski predmet, kot drugi predmet pa ruski jezik in književnost. Študij rusistike je bil takrat aktualen in perspektiven, vendar dokaj zasilno organiziran, saj je zanj skrbel praktično en sam predavatelj, kulturni zgodovinar Nikolaj Preobraženski. Slovenistika pa je prav v letih Zadavčevega študija doživljala prve velike kadrovske menjave in je bila na metodološkem in idejnem križišču. Inštitut za slovansko filologijo je še vedno vodil mednarodno priznani filolog Rajko Nahtigal, ki je sicer vse manj predaval, vendar je prav takrat publiciral vrsto tehtnih knjig. Iz vrst prvih akademskih učiteljev na ljubljanski univerzi je bil dejaven še lingvist Fran Ramovš, ki so ga sicer bolezen in obveznosti na SAZU vse bolj trgale iz predavalnice, v letu 1947/48 pa je imel svoj zadnji ciklus predavanj o Prešernu literarni zgodovinar France Kidrič. Bolj od teh priznanih in poslavljajočih se veličin pa so bile zanimive novosti in nova generacija učiteljev. Docent Anton Bajec je po poltretjem desetletju prevlade filologije in zgodovinskega jezikoslovja uvajal slovenski knjižni jezik kot univerzitetni predmet. Profesor Anton Ocvirk, ki je že 1938 nasledil umrlega Ivana Prijatelja, je v svoja predavanja uvajal primerjalno metodo in literarno teorijo. Leta 1948 je postala docentka za novejšo literarno zgodovino Marja Boršnikova, ki je mimo doslednejšega uvajanja dialektično materialističnega nazora v literarno vedo začela tudi s premikom območja predmeta proti sodobnosti. Končno je po Kidričevi smrti 1950 prevzel predavanja iz starejše slovenske književnosti Mirko Rupel, sočasno pa je prišel v Ljubljano iz Zagreba Zadavčev ožji rojak profesor Anton Slodnjak, ki je že v predvojnih letih s polemiko in z izvirnimi pretresom slovenske slovstvene preteklosti omajal monopol pozitivizma v slovenski vedi. Tem dokaj raznovrstnim strokovnim vplivom na oblikujočega se slovenista se je pridružila še ideološka klima prvega zagona porevolucijskega časa, ki je delovala odločilno na Zadavčevo idejno opredeljevanje. Tako se je v študijskih letih izoblikovala njegova svetovnonazorska in strokovno metodološka fiziognomija, ki se je z nadaljnjimi življenjskimi in delovnimi izkušnjami le dograjevala, poglobljala in utrjevala.

Diplomiral je leta 1952. Pot do službenih mest, ki bi mladim slavističnim talentom omogočala strokovno izpopolnjevanje in znanstveno delo, je bila takrat še zelo ozka. Odpirala so se sicer že prva asistentska mesta (dotlej je bil v vseh tridesetih letih na slavistiki nastavljen en sam asistent), toda nadarjenih kandidatov je bilo več od možnosti. Tako je Zadavec po zaključku študija moral kot srednješolski profesor na gimnazijo, na kateri je pet let poprej maturiral. Vendar mu pedagoško delo, ki ga je vestno in uspešno opravljal, ni zatrlo že razvite zavzetosti za znanstveno delo. Tako je že leta 1954 v Murski Soboti začel z vse bolj razvejeno strokovno publicistiko. Zavedal se je, da je mogoče in potrebno svojo nadarjenost izrabiti tudi daleč od kulturnega središča. Takrat je namreč zapisal: »Dandanes se pač ne smemo in ne moremo zadovoljiti s tem, da lahko pokažemo na nekaj odličnih strokovnjakov v centru. Naravnost škodljiva pa bi bila misel, češ naj oni opravijo

vse, kar je treba opraviti v tej ali oni znanstveni panogi. Slovenija bo kulturno močna tem bolj, čim več bo ljudi, ki bodo množili in izpopolnjevali to ali ono vedo.» (Kulturni problem Obmurja, NOja 1954, str. 493.)

Pripravljenost za znanstveno delo, ki ni zamrla v njem od študijskih let, je dobila netivo tudi na prvem zborovanju slovenskih slavistov leta 1954 v Mariboru. V oceni zbornika referatov s tega zborovanja je namreč zapisal besede, ki so očitno bolj plod neposrednega vtisa kakor poznejšega branja: »Referata Alfonza Gspana in Rudolfa Kolariča o literarnozgodovinskem in filološkem delu na terenu sta spodbudnega značaja. Pomen obeh referatov z njunimi delovnimi napotili vidim v tem, da sta verjetno v marsikom ubila tisto resignacijo do znanstvenih naporov, ki običajno popade mladega slavista v trenutku, ko neutemeljno začuti, da se v provinci ne da niti malo znanstveno delati.« (Pogovori o jeziku in slovstvu, JiS 1955/56, str. 63.) Oba citata iz Zadravčevih zgodnjih člankov sta še vedno aktualna, njun kontekst pa zgovorno priča, kako resničen talent s pravo voljo do dela preмага vse zunanje ovire.

Pri tem se je Zdravec dobro zavedal, da je za vsako delo poleg znanja in hotenja potrebno tudi orodje – intelektualcu knjiga. Zato je takrat zastavil vse sile, da se je v Murski Soboti ustanovila študijska knjižnica. Uradno se je to zgodilo z ustanovnim odlokom okrajnega ljudskega odbora 1. januarja 1955 in Zdravec je postal, sicer le honorarno, njen prvi upravitelj. Druga naloga v prizadevanjih za kulturni dvig Pomurja je bilo odpiranje publikacijskih možnosti, torej lastno kulturno glasilo in založba. Tudi pri teh dveh projektih je prispeval viden delež, najprej kot sourednik revije Svet ob Muri (1956–1958), potem kot član založniškega sveta Pomurske založbe (od 1960).

Ob takšnem posluhu za kulturne potrebe rodnega in takrat tudi delovnega okolja je sama po sebi razumljiva tudi zavzetost za pomursko problematiko v okviru stroke. Ker je že na začetku svoje publicistične dejavnosti usmerjal svojo pozornost bolj v polpreteklost in sedanost kakor v bolj oddaljeno zgodovino, si je pač izbral za osrednji predmet znanstvenega raziskovanja najvidnejšo literarno osebnost sodobnosti v Prekmurju in v celotni slovenski književnosti – Miška Kranjca. Znanstven pristop k razlagi dela in osebnosti tega pisatelja kažejo že prispevki v prvem letniku revije Svet ob Muri, po eni strani kritični pretres romana Zemlja se z nami premika in polemika z Bojanom Štihom o tem romanu, po drugi strani pa temeljita analiza družbenih silnic, v katerih in iz katerih se je pisateljsko in človeško oblikoval Miško Kranjec (*Nekateri prekmurski problemi tridesetih let med vojnama*, Svet ob Muri 1956). Sistematično je Zdravec nadaljeval s preučevanjem dela prekmurskega pripovednika tudi v Ljubljani, kamor se je preselil jeseni 1957 kot asistent za novejšo slovensko književnost na univerzi. Pomembnejše gradivo in analitične rezultate je sproti objavljaj, več takšnih prispevkov je izšlo v zadnji številki pomurske revije, ki je bila posvečena Kranjčevi petdesetletnici (Svet ob Muri 1958, št. 3/4). Potem se je osredotočil na oblikovanje doktorske disertacije *Miško Kranjec (1908–1935)*, s katero si je že leta 1962 pridobil naslov doktorja znanosti in jo naslednjega leta objavil v knjižni obliki (Murska Sobota 1963). Razen teh delnih obravnav je poskušal že takrat Kranjca tudi sintetično predstaviti slovenskemu kulturnemu svetu (*Pisatelj, njegov človek in čas*, Problemi 1962/63), nekaj pozneje tudi srbskemu bralstvu v knjižici *Miško Kranjec* (Beograd 1966). Kranjec in njegov pripovedniški opus sta ostala tudi nadalje osrednja tema Zadravčeve literarnozgodovinske dejavnosti, h kateri se znova in znova vrača in katero vedno bolj domišljeno osvetljuje v svoji strokovni publicistiki. Najprej gre tu za vrsto izborov, opremljenih s spremnimi besedami, predvsem doslej največji, ki ga je pripravil v sodelovanju s pisateljem (*Izbrano delo I–XII*, Ljubljana – Murska Sobota 1972), in izbor mladinskih spisov (*Izbrana mladinska beseda*, Lj. 1978), pa tudi širšemu jugoslovanškemu bralstvu namenjeni izbor kratke proze (*Pripovetke*, Novi Sad 1975, Slovenska književnost 20). Druga značilna oblika so razčlenitve posameznih Kranjčevih del, na pri-

mer *Neizolirani dobri človek Miška Kranjca* (Lirika, epika, dramatika, Murska Sobota 1965; 1971²), *Miško Kranjec, Na valovih Mure* (JiS 1962/63), *Miško Kranjec na sledih rodu in umetništva* (M. Kranjec, Strici so mi povedali, Lj. 1977², Beseda sodobnih jugoslovanskih pisateljev; Murska Sobota – Lj. 1983³), *Kranjčev roman Za svetlimi obzorji kot ustroj fikcije in modela* (SR 1981). Do globljega spoznavanja Kranjčevega pripovedništva pa vodijo zlasti problemske razprave kakor *Lirizem v Kranjčevem romanu* (Študije o slovstvu in jeziku, Murska Sobota 1973), *Premurska revolucija in Kranjčeva proza* (JiS 1978/79; Delo – Književni listi 1979–04–19), *Smeš v Kranjčevi prozi* (Sd 1983) ter tipološko primerjalna *Prežihova in Kranjčeva groteska* (Odmev živega človeka in krajine, Ravne na Koroškem 1983).

V širšo pomursko kulturno problematiko je posegel najprej s prikazoma *Obris gledališkega življenja v Prekmurju med obema vojnama in Prekmurska dramatika* (GL Murska Sobota 1954/55), nato s člankom *Prekmurski napredni tisk do leta 1941* (Ob naprednem tisku, Murska Sobota 1962), predvsem pa z zamislijo monografskega *Panonskega zbornika* (Murska Sobota 1966), ki mu je bil urednik in pisec treh literarnozgodovinskih portretov (Edvarda Kocbeka, Miška Kranjca in Antona Vratuše).

Vzporedno s tem delom, organizacijsko in tematsko vezanim na okolje svojega prvega delovnega mesta, je Zadavec že od 1954. leta posegal v strokovno problematiko širših snovnih in problemskih razmerij, sprva v obliki literarne in strokovne kritike, ob kateri pa se je začel spraševati tudi o smislu, postopkih in nalogah kritike in literarne zgodovine. V prvem načelnem članku *O literarni zgodovini* (JiS 1955/56), ki je nastal vzporedno s kritičnim prikazom Marje Boršnikove Pogovorov s pesnikom Gradnikom (*Človek – umetnik*, prav tam), je nastopil v obrambo marksistično ozavešene literarne zgodovine proti takrat k nam že odmevno prodirajočim metodam v literarni vedi, ki jim »je forma tako rekoč bistveni in edini problem umetnine, umetnosti« (tam, str. 264). Vendar je prav tako odklanjal tudi nasprotno skrajnost, ki ne bi dovolj upoštevala umetnine in njenih specifičnosti, in je svoje razmišljanje sklenil: »Literarna zgodovina in literarna teorija se ne smeta izključevati, temveč mora ta le-ono dopolnjevati. Niti življenjsko in slovstveno gradivo niti odlična literarnoteoretična priprava, ako ju razločimo, ne premoreta stvarnih literarnozgodovinskih sintez.« (Tam, str. 267.) Takšno temeljno izhodišče svojega celovitega, harmoničnega koncepta marksistične literarne zgodovine je pozneje samo poglobljal s študijem ustreznih tuje teoretične literature. Najvidnejše stopnje tega študija zaznamujejo Zadavčevi strokovni članki: *Lukács vznemirja* (NRazgl 1960), *Franz Mehring in slovenska revija Književnost* (JiS 1961/62) in *Književni teoretik Ernst Fischer* (Problemi 1964). V sklepu drugega od navedenih člankov je ugotovil, da so ob še drugih marksističnih vplivih in ob lastnem okusu »dragocene Mehringove pobude (...) zavarovale naše marksiste pred surovim sociologiziranjem in jih utrjevale v zahtevah po estetski prvini v književnosti« (tam, str. 157), v tretjem članku pa je že uvodoma opozoril, »da Fischerjeve analize umetnosti in njegova teoretska misel nimajo svojih podlag samo v njegovem filozofskem nazoru, ampak tudi in še zlasti v estetski občutljivosti za avtentični umetniški izraz«, in da Fischer »ne polemizira samo zoper alienacijo buržoazne estetike, ampak tudi z deformiranimi pogledi na umetnost na vzhodu oziroma pri nekaterih marksistih« (tam, str. 359). Iz takšnih pogledov, ki mu niso omogočali le marksističnega tolmačenja zgodovine, ampak so težili v celovito interpretacijo besedne umetnine, je z mlajšimi kolegi na ljubljanski slavistiki (Matjaž Kmecl, Helga Glušič, Aleksander Skaza) pripravil uvod v študij slovenske književnosti v knjigi z naslovom *Lirika, epika, dramatika* (Murska Sobota 1965; 1971²), v katero je sam prispeval mimo več interpretacij posameznih literarnih del iz prve polovice XX. stoletja tudi teoretično predstavitev lirike in članek *Literarnozgodovinska metodologija*. V zadnjem je posebej poudaril pomen sodobne interpretacijske metode, vendar le v tisti obliki, ki razodeva »totalni odnos do umetnine«. Ta celostni pristop k literarnemu delu pa je Zadavec označil tako: »Umetnina je dokument, ki ima globoko biografsko, psi-

hološko, svetovnonazorsko in ideološko, kulturnozgodovinsko in sociološko vrednost in pomen in jo mora raziskovalec osvetljevati z vseh teh in podobnih točk. Ali ko to opravi, se zaveda, da svoje naloge še ni končal in da je dolžan opisati še estetsko upodobljenost vsebine, jezikovnostilne in kompozicijske značilnosti, kajti samo taka, celostna analiza lahko do kraja pokaže vrednost in obseg estetske vizije resničnosti. . . . » (1. izdaja, str. 333.) Svoje poglede na sodobne naloge literarne zgodovine je najbolj celovito predstavil v članku *Literarna zgodovina in marksizem danes* (Dialogi 1973), ki je bil preveden tudi v srbohrvaščino (Letopis Matice Srpske 1973) in v ruščino (Sovremennaja literaturnaja kritika evropejskih socialističeskikh stran I, Moskva 1975). Tu si je zastavil dve vprašanji, kako naj se marksistični literarni zgodovinar, ki mora hkrati biti tudi kritik, vede do umetnin iz različnih literarnih struj in v kolikšni meri sme biti odprt do sodobnih ne-marksističnih metodologij v literarni vedi. Na prvo vprašanje je odgovoril, »da se marksistični literarni zgodovinar ne odloča niti za staro niti za novo, ne za modernistično, ne za ta ne za oni tip literature – ampak le za kvalitetno, umetniško neoporečno literaturo« (tam, str. 459); v bolj razčlenjenem odgovoru na drugo vprašanje pa je poudaril, da »marksističnega raziskovalca (. . .) vežejo tudi vse pomembne novosti znanstvenega mišljenja, ki pomagajo prodorneje razkleniti vse to, kar obstaja v umetnini in kako obstaja«, kajti »ko marksist vključuje v svojo metodologijo dragocene novosti, se njegova metoda zato ne spreminja v eklektično, ampak se le pogloblja na istem filozofsko-spoznavnem temelju« (tam, str. 461–462). Temu dosledno marksističnemu, vendar za vse koristne in tehtne pobude odprtemu pojmovanju literarne zgodovine ostaja Franc Zdravec vseskozi zvest in ga plodno uporablja pri svojem raziskovalnem delu, dasi se čuti pri tem, pač neupravičeno, nekoliko osamljenega, kakor priča ugotovitev v odgovoru na anketo o teoretski kulturi v našem prostoru: »Več energij se je trošilo za tisočero drobnih efemernih teorij iz različnih krajev sveta, kot za literarnoteoretske odvode, ki jih omogoča marksistična humanistična znanost.« (Anthropos 1978)

Vzporedno se je Zdravec vpraševal tudi posebej o nalogah in značaju literarne kritike (*Estetska ali idejna kritika*, Problemi 1962/63; *Kritika na razpotju*, Sd 1979). Predvsem pa so ga načelna razmišljanja o izhodiščih in nalogah kritike vodila v preučevanje novejšje zgodovine slovenske literarne kritike in esejistike. Rezultati tega raziskovanja so bili najprej študija *Pogledi na realizem pri Slovencih med dvema vojnama* (JiS 1960/61) in izbor slovenskih literarnih kritik med svetovnim vojnama (*Razgledi v književnosti 1918–1941*, Lj. 1963, Kondor 63), preliminarna skica *Slovenska povojna literarna kritika in esejistika* (JiS 1962/63) in nato temeljit pretes slovenske kritike in esejistike v dveh desetletjih po drugi svetovni vojni (*Slovenska književnost 1945–1965*, Lj. 1967), pa še fragmentaren poseg v obdobje pred prvo svetovno vojno *Pogledi na besedno umetnost (1898–1918)* (JiS 1966). Tako sistematično zastavljeno delo je nato Zdravec poglobljajl v dveh smereh. Prvo predstavlja preučevanje osrednje postave v novejši zgodovini slovenske literarne kritike, ki je dalo poleg vrste člankov monografski prikaz *Literarni teoretik in kritik Josip Vidmar* (Mrb. 1976), njegovo dopolnjeno srbsko različico (*Josip Vidmar*, Novi Sad 1981, Pozorišne monografije 1) in leksikalno oznako (SBL IV), drugo v začetni fazi opredeljuje študija *Pogledi slovenskih marksistov na književnost (1919–1941)* (JiS 1967; PZDG 1967) in je v zadnjih letih vezana na Zdravčev raziskovalni projekt Marksistična ideja v slovenski literaturi in literarni publicistiki od 1900 do 1940.

Potem ko je Zdravec junija 1962 promoviral za doktorja znanosti, je še istega leta začel z rednim pedagoškim delom na ljubljanski slavistiki kot docent, 1967 napredoval v izrednega profesorja, od 1973 pa je redni profesor za novejšo slovensko literarno zgodovino. Časovni razpon njegovega delovnega področja sega od konca preteklega stoletja do začetka druge svetovne vojne. V tem okviru se je najprej posvetil sistematičnemu raziskovanju slovenske literature v obdobju ekspresionizma, ki je bilo pred njim komajda načeto. Pristop k temu delu mu je omogočilo predvsem trimesečno študijsko bivanje

na Dunaju v pomladi 1963. Sistematičen pretres slovenske ekspresionistične dramatike izpričujejo zlasti razprave *Dramatika Mirana Jarca* (JiS 1965), *Dramatika Slavka Gruma* (SR 1968), *Dramatika Ivana Preglja* (SR 1982) in *Ekspresionistične sestavine Majcnove dramatike* (SR 1983), pa tudi komentirani izdaji besedil za šolsko rabo *Upornik*, Slovenske ekspresionistične enodejanke in prizori (Lj. 1966, Kondor 92) in *Slavko Grum, Dogodek v mestu Gogi* (Lj. 1968, Kondor 102). V enak namen je Zadravec napravil tudi izbor slovenske futuristične in ekspresionistične lirike *Pot skozi noč* (Lj. 1966, Kondor 93). Drugače pa je v središču njegovega preučevanja ekspresionistične lirike pesniški opus Srečka Kosovela, ki mu je posvetil vrsto razprav in člankov od celovitega prikaza *Srečko Kosovel* (JiS 1965) in interpretacije cikla *Tragedija na oceanu* (Lirika, epika, dramatika, Murska Sobota 1965; *Kosovelova ciklična pesnitev o tragiki »lepe duše«*, LED 1971²) do predavanja na simpoziju ob 80-letnici Srečka Kosovela *Srečko Kosovel o pesniku in umetništvu* (JiS 1984/85). Ekspresionistični liriki pa so posvečene še Zadravčeve razprave in študije *Osamljeni človek Mirana Jarca* (LED, Murska Sobota 1965), *Glavni motivi in položaj lirskega subjekta v ekspresionistični liriki* (Dialogi 1977), *O stilu ekspresionistične lirike* (JiS 1977/78) in *Jezikovna poetika Stanka Majcna in drugih slovenskih ekspresionistov* (JiS 1982/83). O ekspresionistični prozi je posebej razpravljal le v zvezi z Ivanom Pregljem (*Matkova Tina*, LED, Murska Sobota 1965 in 1971; *Pregljeva ekspresionistična proza*, XIX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Lj. 1983; *Ekspresionizem in Pregljeva proza*, Pregljev zbornik, Lj. 1984). S celovitejšo problematiko slovenskega ekspresionizma se ukvarjajo razprave *Slovenski predekspressionistični literarni mozaik (1909–1918)* (SR 1977), *Kontakte zwischen dem slovenischen und deutschen Expressionismus* (Zeitschrift für Slawistik /Berlin/ 1983) in *Slovenska ekspresionistična literatura* (Obdobje ekspresionizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Lj. 1984, Obdobja 5). S tem obdobjem je povezana tudi obsežna razprava *Oktobrska revolucija in slovenska literatura* (Murska Sobota 1968).

Kmalu je Zadravec izraziteje posegel tudi v obdobje »slovenske moderne«. Tu je največ pozornosti posvetil osrednji osebnosti, Ivanu Cankarju, pretežno njegovemu odnosu do družbe, kar je že tema prve razprave o Cankarju *Umetnik in družba v Cankarjevih delih* (Sd 1968). To je bilo izhodišče za preučevanje *Satire v Cankarjevi pesmi, prozi in dramatiki* (SR 1969) in v pretehtani obliki tematsko antologijo z obsežno razpravo *Agonija veljakov v Cankarjevi satirični prozi* (Mrb. 1976). V Cankarjevo dramatiko posegata študiji *Cankarjeva simbolistična lirski drama Lepa Vida* (LED², Murska Sobota 1971) in *Pohujšanje v dolini šentflorjanski in nekatere tuje komedije* (Dialogi 1976). Tehne prispevke k cankar-slojstvu predstavljajo še razprave *Cankarjevi pogledi na jezik* (JiS 1975/76; Sd 1976), Hrepenenje kot prvinska in družbeno pogojena moč v umetnosti in publicistiki Ivana Cankarja (Dialogi 1976), *Ivan Cankar o ideji in tendenci v literaturi* (Simpozij o Ivanu Cankarju 1976, Lj. 1977), *Simbolizem v literaturi Ivana Cankarja* (SR 1978), *Cankarjevi folklorni junaki* (SR 1980) in *Ivan Cankar kot naturalist in realist v teoriji in praksi* (Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Lj. 1982, Obdobja 3). Ob Cankarju je od velike četverice slovenskih »modernistov« posvetil največ pozornosti Josipu Murnu (*Impresionizem Josipa Murna*, LED, Murska Sobota 1965 oz. *Tipologija Murnovega impresionizma*, LED², Murska Sobota 1971; *Oblikovni in verzni ustroj Murnove lirike*, Sd 1979) in Otonu Župančiču (*Svoboda kot princip Župančičeve linije*, XIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Lj. 1978; *Oton Župančič in impresionizem ter simbolizem*, SR 1978), preučil pa je tudi razvoj slovenske impresionistične verzifikacije (*Slovenski verz od 1895 do 1920*, SR 1979 oz. *Oton Župančič*, Simpozij 1978, Lj. 1979). Ob liriki pa je s stališča impresionističnega sloga preučil tudi slovensko prozo tistega časa (*Impresionizem in daljša pripovedna proza*, JiS 1974/75) in dramatiko (*Impresionizem in dramatika*, JiS 1983/84). Od tako imenovanih sopotnikov slovenske moderne so vzbudili njegovo raziskovalno pozornost Izidor Cankar (*Izidor Cankar v svoji prozi*, JiS 1960/61; *Cankarjeva poetiška in estetiška izhodišča za roman »S poti«*, ref. na simpoziju Izidor Cankar – delo in osebnost, Lj.

1985), Lojz Kraigher (*Kraigherjev roman Kontrolor Škrobar*, L. Kraigher, Kontrolor Škrobar, Mrb. 1973, Iz slovenske kulturne zakladnice 14; *Impresionizem in dramatika*, JiS 1983/84) in Alojz Gradnik (*Gradnikova poezija do Padajočih zvezd (1902 do 1916)*, Dialogi 1967; *Ritem in oblika Gradnikove poezije*, Srečanja 1969; Alojz Gradnik, Lj. 1981, Znameniti Slovenci). O tem obdobju kot obdobju simbolizma pa je razpravljal v sintetičnem prikazu *Nekatere posebnosti slovenskega simbolizma* (Obdobje simbolizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Prvi del, Lj. 1983, Obdobja 4/I) in v primerjalni študiji *Kontakti – nekontakti med slovenskim in srbskim simbolizmom* (SR 1984 oz. Srpski simbolizam, Tipološka proučavanja, Bgd. 1985).

Iz obdobja socialnega realizma se je zunaj tem o Mišku Kranjcu posebej ukvarjal le z nekaj pisatelji, kakor s Cirilom Kosmačem (*Umetniška proza Cirila Kosmača*, NOja 1963), Prežihovim Vorancem (*Groteska v Prežihovi prozi*, SR 1974) in Ivanom Potrčem (*Potrčeve novele o nepotešenosti in upanju*, I. Potrč, Ko smo se ženili, Lj. 1983), bolj iz aspekta regionalne pomembnosti pa tudi s Kranjčevim bratom Nacijem (*Pesnik Naci Kranjec – Pajlin*, JiS 1960/61). Celovitejši prispevek k temu obdobju je le študija *Pojmovanje literarnega realizma na Slovenskem med vojnama* (Delo – Književni listi 1985–06–20, 1985–06–27, 1985–07–11 in 1985–07–18).

V čas po drugi svetovni vojni je razen v že omenjenem pregledu kritike in esejistike posegel le z nekaj spremnimi besedami v knjigah Vladimira Kralja, Rada Bordona, Bena Zupančiča in Lojzeta Krakarja. S starejšimi literarnozgodovinskimi temami pa se je ukvarjal le iz zornega kota literarnega razvoja v prvi polovici našega stoletja, tako na primer v razpravah *Tavčarjev literarni in politični nazor v letih 1919–1921 ter Ivan Cankar* (SR 1974), *Jenkova literatura v zapisih slovenskih pisateljev od Ketteja do Brnčiča* (SR 1979) in *Cankarjeva ocena slovenskega protestantizma* (XX. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Lj. 1984). Večji del navedenih razprav in nekaj, ki jih nismo upoštevali v tem pregledu, je zbral v knjigah *Elementi slovenske moderne književnosti* (Murska Sobota 1980) in *Umetnikov »črni piruh«*, Slovstvene razlage in primerjave (Lj. 1981).

Že po dobrem desetletju sistematičnih literarnozgodovinskih raziskav v območju izbrana časovnega izseka, to je konca preteklega in prve polovice našega stoletja, je Franc Zadavec izoblikoval tudi celovit pogled na ta obdobja v okviru publikacije *Zgodovina slovenskega slovstva*, ki jo je zasnoval in napisal skupaj z Jožetom Pogačnikom. Zadavec delež je bila knjiga *Nova romantika in mejni obliki realizma* (V. knjiga, Mrb. 1970) in dve knjigi s skupnim naslovom *Ekspressionizem in socialni realizem* (VI. in VII. knjiga, Mrb. 1972). Sočasno je kot član uredniškega odbora zbirke Naša beseda pripravil izbrana dela Slavka Gruma (Lj. 1968), Dragotina Ketteja in Josipa Murna (Lj. 1969), Mirana Jarca (v skupni knjigi s Srečkom Kosovelom, Lj. 1969), Prežihovega Voranca (I–V, Lj. 1969), Iva Brnčiča (Lj. 1970), Ivana Prijatelja (I–II, Lj. 1970), Bratka Krefta (Lj. 1971), Vladimira Levstika (Lj. 1971), Milana Puglja, Antona Novačana in Cvetka Golarja (Lj. 1971), Edvarda Kocbeka (I–II, Lj. 1972), socialne lirike (Lj. 1972) in Miška Kranjca (I–V, Lj. 1973). Ob ključku izdaje je kot poseben zvezek izšel tudi njegov prikaz *Slovenska besedna umetnost v prvi polovici dvajsetega stoletja* (Lj. 1974). Ta pretres je bolj izbirno in bolj subjektivno pisan od velike literarnozgodovinske sinteze, ki je leto dni poprej izšla z deležem Jožeta Pogačnika vred v skrčeni obliki obsega ene knjige, in sicer hkrati v izvorniku (Mrb. 1973) in v srbskem prevodu (Bgd. 1973). Nato je Zadavec sodeloval tudi v uredniškem odboru zbirke Beseda sodobnih jugoslovanskih avtorjev; v tem okviru je z obsežnimi spremnimi besedami opremil knjige Bena Zupančiča *Sedmina* (Lj. 1975: *Pripovednik Beno Zupančič*), Vladimira Kralja *Mož, ki je strigel z ušesi* (Lj. 1976: *Pripovednik Vladimir Kralj*) in Miška Kranjca *Strici so mi povedali* (Lj. 1977: *Miško Kranjec na sledeh rodu in umetništva*). Tudi za srednješolsko berilo, ki ga je pripravil skupaj s Frančkom Bohancem, Jankom Kosom in Borisom Paternujem (*Slovensko berilo za prvi (drugi, tretji, četrti) razred srednjih šol*, Lj. 1971–1975), je v okviru svojega delovnega področja prispeval tehten delež.

V letih 1974 do 1976 je bil Franc Zdravec predstojnik Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani. Kot gost je dvakrat po ves semester (poletni semester 1976 in 1982) predaval slovensko književnost na Universität für Bildungswissenschaften v Celovcu. S posameznimi predavanji je gostoval na univerzah v Novem Sadu (1973), Jeni (1974), Regensburgu (1981), Berlinu (1982) in Innsbrucku (1983). Z referati se je udeležil vrste slovenskih, jugoslovanskih ter mednarodnih simpozijev in kongresov. Kot predsednik organizacijskega odbora je vodil priprave in delo III. (1967) in VI. (1970) seminarja slovenskega jezika, literature in kulture za tuje slaviste na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Sodeloval je pri organizaciji Cankarjevega (1976) in Župančičevega (1978) jubilejnega simpozija na SAZU v Ljubljani in bil sourednik zbornikov referatov s teh znanstvenih srečanj. Vodil je mednarodne simpozije o obdobjih simbolizma (1982), ekspresionizma (1983) in socialnega realizma (1985) v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi ter uredil zbornike referatov s teh znanstvenih sestankov (Obdobja IV, 2. zv., Lj. 1983; Obdobja V, Lj. 1984; zadnji v pripravi za tisk), ki se pripravljajo skupaj z vsakoletnimi seminarji za tuje sloveniste. Od leta 1973 je Zdravec član uredniškega odbora Slavistične revije, od leta 1980 pa je odgovorni urednik tega znanstvenega glasila slovenskih slavistov. Za svoje znanstveno delo je prejel najprej lokalno (Murska Sobota – Maribor) nagrado Štefana Kovača (za doktorsko disertacijo), potem republiško nagrado Sklada Borisa Kidriča (1977 za monografijo o Cankarjevi satiri) in nato še veliko Kidričevo nagrado (1984). Leta 1979 je bil izvoljen za dopisnega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti, leta 1984 pa je postal redni član te ustanove.

S posebnega stališča naše revije je treba poudariti, da je bil Franc Zdravec v letih 1970 do 1972 predsednik Slavističnega društva Slovenije, da je med leti 1959 in 1970 sourejal Jezik in slovstvo in da je v tridesetih letih izhajanja te naše strokovne revije objavil v nji petdeset tehtnih prispevkov, bil je torej med njenimi najbolj zvestimi sodelavci in je v odločilni meri sooblikoval njen obraz. Poleg študij in razprav, ki smo jih že omenili v njihovem tematskem kontekstu, je treba opozoriti še na predavanje *Glavni leposlovni tokovi v Sloveniji med prvo in drugo svetovno vojno* (JiS 1967), na pregleden prikaz *Slovenska Koroska v prozi, pesmi in drami od 1919 do 1942* (JiS 1969/70) in zlasti na teoretski prispevek *Slovstvo v času NOB kot periodizacijsko vprašanje* (JiS 1971/72).

Na koncu je treba omeniti, da je akademik Franc Zdravec mnogostransko dejaven tudi zunaj meja stroke in delovnega mesta, dasi te njegove aktivnosti in njenih oblik na tem mestu ne bomo posebej pretresali. Naj dodamo še ugotovitev, da jubilaranta po človeški strani odlikuje pokončnost, strpnost do sogovornikov, pa vendar nazorska doslednost, do sodelavcev pa poštenost in pravo tovarištvo. Pri šestdesetih letih stoji trdno in dejavno v areni slovenskega kulturnega življenja in želimo mu še mnogo dejavnih let.

Jože Koruza
Filozofska fakulteta v Ljubljani